

4

Lone wolfs, crisiscommunicatie rondom vermeend terroristische aanslagen

Jimmy Maan

4.1 Inleiding

Eenlingen die met extreem geweld in korte tijd (ongericht) grote schade toebrengen, zijn een terugkerend fenomeen in onze maatschappij. Dergelijke gebeurtenissen trekken veel aandacht en maken dat de naam van een stad of dorp nog lange tijd associaties oproept met het uitzonderlijke voorval. Alpen aan den Rijn, Apeldoorn, het Belgische Dendermonde en ook Utrecht, waar in maart 2019 een schietpartij in de tram plaatsvond, zijn plaatsen die nog vele jaren na het geweldsincident tot de verbeelding spreken. Terwijl er aanvankelijk altijd enige tijd onduidelijkheid bestaat over het motief van de dader, bestaat er in het publieke debat al na korte tijd behoefte aan duiding van de gebeurtenis. Vooral wanneer op basis van de eerste nieuwsberichten het vermoeden bestaat dat de dader (opzettelijk) als doel had zo veel mogelijk slachtoffers te maken.

In dit hoofdstuk worden twee gebeurtenissen uit 2018 belicht waarbij sprake was van extreem geweld: de steekpartij op 5 mei nabij de Haagse Hogeschool en de steekpartij van 31 augustus op Amsterdam Centraal. In beide gevallen, zo kan voorzichtig worden gesteld, wisten de verantwoordelijke overheidsdiensten adequaat de acute, fysieke dreiging van de situatie te bezweren. In zeer korte tijd werd het de daders onmogelijk gemaakt meer slachtoffers te maken. De impact van de gebeurtenissen op de samenleving reikte echter verder. Dit kan overheidsinstanties voor een dilemma stellen. De snelheid waarmee via de (sociale) media informatie wordt gedeeld, stelt de verantwoordelijke overheidsdiensten voor een tweestrijd tussen het nemen en houden

van regie in de duiding van de gebeurtenis en in de zorgvuldigheid in de berichtgeving. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de uitdagingen waarvoor verantwoordelijken voor de communicatie vooral tijdens, maar ook na het plaatsvinden van deze gebeurtenissen zijn gesteld en welke lessen hieruit te leren zijn. Hiervoor is gebruikgemaakt van mediaberichtgeving over de gebeurtenissen, berichtgeving op sociale media, (bestuurlijke) adviesrapporten en een evaluatierapport van (politie)onderzoekers.

4.2 Feitenrelaas

4.2.1 *Den Haag, 5 mei 2018*

Op Bevrijdingsdag steekt een man omstreeks drie uur in de middag drie personen neer in en direct erna ook buiten een horecagelegenheid aan de Leeghwaterkade in Den Haag, nabij de Haagse Hogeschool. In de dagen voorafgaand aan zijn daad heeft de 31-jarige Syrische man, Malek F., een mes aangeschaft en – naar later blijkt – een vergeefse poging gedaan om een geweldsdaad te plegen in de Nieuwe Kerk. Na de steekpartij zet Malek F. het op een lopen en hij wordt even later door toegesnelde agenten omsingeld ter hoogte van de Haagse Hogeschool. Malek F., die zich met het mes in de hand niet direct overgeeft, wordt neergeschoten en ingerekend door de Dienst Speciale Interventie. Naar later blijkt, is met de arrestatie van Malek F. de geweldsuitbarsting bedwongen, maar op het moment van zijn arrestatie bestaat daarover nog onduidelijkheid. Om de politie-inzet te coördineren wordt een Staf Grootchalig en Bijzonder Optreden (SGBO) opgestart. Omdat er door agenten is geschoten, wordt ook de Rijksrecherche ingeschakeld, die de toepassing van het geweld door de politie zal onderzoeken. De gezagsdriehoek van Den Haag komt bijeen en overlegt onder andere over hoe te communiceren over het incident. Ondertussen wordt de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) ingelicht.

Om 15.40 uur, zo'n veertig minuten na de steekpartij, tweet de politie-eenheid Den Haag:¹

'Op het Johanna Westerdijkplein in Den Haag zijn drie personen verwond door een man met een mes. De verdachte is aangehouden en daarbij door de politie in zijn been geschoten. Onderzoek en hulpverlening aan de gewonden is in volle gang. Nadere info volgt zodra er meer bekend is.'

Een uur na het incident (16.07 uur) wordt de eerste informatie verstrekt over de achtergrond van de verdachte. Deze 'is bij de politie bekend in verband met verward gedrag'. Tweeënhalf uur later, rond 18.37 uur, komen via onder andere het *Algemeen Dagblad* delen van de verklaring van de Haagse burgemeester Krikke naar buiten, waarin zij aangeeft dat de dader een verwarde man is en dat er geen signalen zijn dat er meer speelt. Later op de avond volgt op de website politie.nl een uitgebreidere verklaring, waarin wordt benadrukt dat de man enkel bekend is vanwege verward gedrag en dat er geen signalen zijn dat er meer zou spelen. Feit is dat Malek F. met zijn daad uiteindelijk drie mensen ernstig heeft verwond en de maatschappelijke angst voor terrorisme heeft aangewakkerd.

Voorgeschiedenis Malek F.

Uit de informatiesystemen van de politie blijkt dat de verdachte al bekend was bij de politie en bij zorginstanties. Nadat hij op 3 februari 2018 zijn huisraad op straat had gegooid, werd hij opgenomen in de GGZ-instelling Parnasia, waar hij zes weken verbleef. Voorafgaand, maar ook na zijn opname, had de familie van Malek F. meerdere keren aan de bel getrokken, omdat zij zich zorgen maakten over zijn geestelijke gesteldheid. Ook was er tijdens zijn opname in maart een anonieme melding bij de politie gedaan door middel van een briefje (in gebrekkig Engels), dat Malek F. van plan zou zijn een terroristische daad te plegen. Deze melding is door betrokken instanties (het Openbaar Ministerie, de gemeente Den Haag en de Algemene Inlichtingen en Veiligheidsdienst) wel onderzocht, maar leverde geen interventie op. Omdat de melding bij de politie niet goed werd geregistreerd, was deze informatie niet bekend bij degenen die op 5 mei betrokken waren bij de crisiscommunicatie.

¹ Bron: https://twitter.com/POL_DenHaag/status/992761033847656448.

Reacties

De term ‘verward gedrag’ schiet bij velen in het verkeerde keelgat, omdat deze verbastert naar ‘verwarde man’ en dit een terroristisch motief zou uitsluiten. Om 17.32 uur publiceert Omroep West een door een ooggetuige gemaakte video waarop te zien is dat de verdachte, duidelijk ‘Allahu akbar’ roepend, door de politie wordt overmeesterd. Met de snelheid waarop dit filmpje door andere media wordt gedeeld, worden de verklaringen ‘dat er geen signalen zijn dat er meer speelt’ slecht ontvangen door het publiek.² Vooral burgemeester Krikke moet het ontgelden. Critici stellen dat haar uitspraken een terroristisch motief zouden uitsluiten. Hiervoor moet zij zich twee weken later verantwoorden tegenover de gemeenteraad. Tijdens die raadsbijeenkomst licht zij haar uitspraak toe en verwoordt ze het onderscheid tussen ‘bekend staan als verward persoon’ en de eventuele verwardheid of motieven van Malek F. tijdens zijn daad. Ook wordt toegelicht dat de in maart binnengekomen tip over Malek F. ten tijde van het incident niet bekend was binnen de driehoek. Ondanks de stevige kritiek die de burgemeester van lokale politieke partijen krijgt, blijft een ingediende motie van wantrouwen steken bij de partij die deze indiende.

4.2.2 Amsterdam, 31 augustus 2018

Op 31 augustus 2018, even na 12.00 uur, valt een man op in de menigte op het Centraal Station in Amsterdam. Hij vertoont niet het gedrag van een typische reiziger of toerist die dagelijks met duizenden door de stationshal trekken. De man, Jawed S., is een 19-jarige asielzoeker uit Afghanistan. Hij is deze dag vanuit Berlijn met de trein naar Amsterdam gekomen.

Een agent, die net als zijn collega’s getraind is in het herkennen van afwijkend gedrag in mensenmenigten, roept versterking op om een persoonscontrole uit te voeren; een laagdrempelige handeling waarbij met een persoon een gesprek wordt aangeknoopt om een beter beeld

2 Een vergelijkbare situatie deed zich voor in 2015 bij de arrestatie van Mitch Henriquez. Op sociale media verschenen beelden die het OM-persbericht, over het moment van onwel worden van Henriquez, tegenspreken. Zie Wijkhuijs, Ros & Van Duin, 2016.

te krijgen van zijn of haar intenties.³ Precies op het moment dat drie agenten op de man willen afstappen, begint Jawed S. met een mes op passanten – naar later blijkt twee Amerikanen – in te steken. Binnen enkele seconden wordt de man door de agenten neergeschoten.

De plaats waar het incident zich heeft voorgedaan wordt afgezet; de situatie is onder controle. Toch wordt om 12.11 uur het treinverkeer stilgelegd en begint vanaf dat moment de crisiscommunicatie op gang te komen. Om 13.30 uur laat de Amsterdamse politie via Twitter weten dat bij een steekincident op Amsterdam Centraal een verdachte is neergeschoten. Hierna wordt om de paar minuten feitelijke informatie verstrekt over de slachtoffers en de bereikbaarheid van het station. Ook wordt gemeld dat er onderzoek wordt gedaan naar het motief van de dader.

Om 16.15 uur geeft een politiewoordvoerder per video een verklaring, maar daarin wordt geen informatie verstrekt over het mogelijke motief van de dader. Uit de gezamenlijke verklaring van de gezagsdriehoek die om 21.17 uur volgt, blijkt dat met alle scenario's rekening wordt gehouden, inclusief een terroristisch motief.

'De twee slachtoffers zijn zwaargewond overgebracht naar het ziekenhuis maar verkeren buiten levensgevaar. Zij werden neergestoken door een 19-jarige Afghaanse verdachte met een Duitse verblijfsvergunning. [De verdachte] wordt verhoord over zijn motief voor het steekincident. Hierbij wordt ook rekening gehouden met een terroristisch motief. [...] Het onderzoek naar het incident is in volle gang waarbij alle scenario's voor het onderzoeksteam openstaan.'⁴

Pas een dag later wordt (om 18.15 uur) in een gezamenlijke persverklaring aangegeven dat uit de eerste verklaringen van de verdachte een terroristisch motief naar voren komt. Jawed S. heeft met zijn daad

3 Na de relatief recente (terroristische) aanslagen in West-Europa is zowel bij de politie als binnen de private sector geïnvesteerd in het opleiden en trainen van personeel in het herkennen van afwijkend gedrag. Zie bijvoorbeeld *de Volkskrant*, 4 augustus 2016. Nieuws & Achtergrond: 'Hoe herken je iemand die kwaad wil in een massa?'. Op 9 september 2019 ontleend aan <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/hoe-herken-je-iemand-die-kwaad-wil-in-een-massa--b151390b/>.

4 Persbericht gemeente Amsterdam d.d. 31 augustus 2018. Op 9 september 2019 ontleend aan <https://www.amsterdam.nl/bestuur-organisatie/college/burgemeester/persberichten/twee-zwaargewonden/>.

twee mensen verwond, van wie één persoon een dwarslaesie heeft opgelopen.

Reacties

Het gebrek aan initiële informatie over de (herkomst van de) dader levert onder meer op Twitter een fors aantal cynische reacties op, waarbij mensen een terroristisch oogmerk aan de daad toeschrijven en refereren aan het ‘bloedsuikerincident’ om het gebrek aan informatieverstrekking door de politie te bespotten (zie voetnoot 6). Veelvuldig wordt op sociale media opgeroepen ‘openheid te geven’ over de gebeurtenis en te erkennen dat deze vanuit een islamitisch terroristisch oogpunt gepleegd zou zijn. Zodra die vrijdagavond bekend wordt dat de dader een Afghaanse achtergrond heeft, wordt er hevig gespeculeerd over zijn motief en vooral boosheid geuit. De uitspraken die door overheidsinstanties zijn gedaan, worden echter niet weerlegd. *Geenstijl* – dat zeker op het onderwerp van vermeende islamitische terreur – altijd zeer kritisch is, geeft zelfs complimenten over de openheid in de communicatie omtrent de gebeurtenis.

4.3 Dilemma

Het centrale dilemma in deze twee vergelijkbare casus betreft de zorgvuldige afweging die moet worden gemaakt in de crisiscommunicatie na een vermeende terroristische aanslag. Aan de crisiscommunicatie over beide gebeurtenissen (en eerder ook de aanrijding voor Amsterdam CS in 2017) is in de media veel aandacht besteed. Wanneer is iemand een ‘verward persoon’ of een ‘terrorist’? Waar ligt de grens tussen beide en sluiten beide definities elkaar überhaupt uit? Zeker in het geval van Malek F., die een voorgeschiedenis heeft van psychische problemen maar tijdens en kort na zijn daad veelvuldig jihadistische retoriek hanteerde, maakt het duiden van de gebeurtenis een (bestuurlijk) mijnenveld. Ook is het belangrijk aandacht te besteden aan de vraag wie welke informatie verstrekt.

Op de wat langere termijn speelt het motief van de dader een rol in het strafproces. Omdat het plegen van een misdrijf met ‘een terroristisch oogmerk’ een strafverzwarend omstandigheid oplevert, is de verdediging er doorgaans op gericht deze verdenking tijdens het straf-

proces te ontkrachten. In de zaak tegen Malek F. was tevens de vraag in hoeverre Malek F. toerekeningsvatbaar was voor zijn daad, gezien zijn voorgeschiedenis. In deze zaak werd het hebben van een terroristisch oogmerk door zijn advocaat ontkend. De rechtbank is hierin meegegaan en op 22 juli 2019 heeft de rechtbank geconcludeerd dat Malek F. volledig ontoerekeningsvatbaar was tijdens zijn daad. Hem is tbs met dwangverpleging opgelegd.

4.4 Beschouwing

4.4.1 *Verward (gedrag) of berekenende terrorist?*

Nederland is een grootschalige aanslag, zoals die zich de afgelopen jaren in onder meer België en Frankrijk heeft voorgedaan, vooralsnog bespaard gebleven, al bracht de aanslag in Utrecht in april 2019 de herinnering aan die eerdere aanslagen weer dichtbij. Het dreigingsniveau is al in maart 2013 verhoogd tot niveau 4, op een schaal van 1 (minimaal) tot 5 (kritiek), waarmee het NCTV tot vandaag de dag waarschuwt dat de kans op een terroristische aanslag reëel is.⁵ In het geval van een plotselinge geweldsdaad in de publieke ruimte houdt zagezegd heel Nederland de adem in, of het land dan toch jammerlijk genoeg ‘aan de beurt is’.

In de hier besproken casus zijn de daders snel opgepakt en uit de omstandigheden kwam het beeld naar voren dat het acties van eenlingen betrof. Dit zal zeker een rol hebben gespeeld voor de NCTV om het dreigingsniveau niet op te hogen.

In de korte periode tijdens en na de gebeurtenis staan autoriteiten voor de uitdaging helderheid over de gebeurtenis te verschaffen, zonder de hulpverlening en het (strafrechtelijk) onderzoek naar de toedracht te schaden. Zeker wanneer de gebeurtenis aanvankelijk de schijn van een terroristische daad heeft, ontstaat er grote behoefte aan duiding van

5 Hoewel ‘lone wolfs’ het thema vormen van dit hoofdstuk, wordt het actuele dreigingsniveau ook bepaald door niet-jihadistisch geïnspireerde dreigingen, zoals rechts-extremisme en radicaal dierenrechtenactivisme.

de gebeurtenis: wat was het motief van de dader en hoe is het met de slachtoffers gesteld?⁶

Wanneer meer feiten bekend worden, blijkt de gebeurtenis vaker *niet* dan wel als een terroristische daad te duiden en betreft het een familiedrama of een ongelukkige samenloop van omstandigheden. Gebeurtenissen zoals deze twee steekpartijen vergroten logischerwijs, zeker in de directe omgeving van de incidenten, de mate van onveiligheidsgevoelens. Bij burgers leeft dan ook de vraag naar de motieven van de dader. Duidelijkheid daarover zou kunnen helpen de eigen veiligheid in te schatten. Een eenling die in een (spontane) psychose om zich heen begint te steken, levert andere veiligheidsrisico's op dan een geplande terroristische aanslag, waarin mogelijke coördinatie met anderen plaatsvindt op andere locaties om een geweldsgolf te creëren. Een terugkerend thema bij dit soort aanslagen is dan ook de dichotome vraag of de dader kan worden geclassificeerd als een terrorist of als een eenling met psychische problemen. In zeker zin duurt de crisissituatie al naar gelang hierover duidelijkheid en eensgezindheid bestaat.

In deze twee casus betrof het geen '*home-grown*' daders, maar waren het individuen die omstreeks 2014 en 2015 uit respectievelijk Syrië en Afghanistan naar Europa waren gevlucht. In het politieke debat over immigratie wordt doorgaans door sommige politici een vergrootglas gelegd op mogelijke gevaren die individuele asielzoekers kunnen opleveren voor onze samenleving. Ook een steekpartij in Maastricht op 14 december 2017, waarbij een 37-jarige Syriër twee landgenoten om het leven bracht, werd door voorstanders van een streng immigratiebeleid veelvuldig aangehaald en aan (islamitische) terreur gekoppeld. Hoewel ook hier al snel door de politie werd gecommuniceerd dat er geen reden was om uit te gaan van een terroristische daad, werd deze lezing stevig in twijfel getrokken op sociale media.

6 In de periode waarin het met een voertuig inrijden op een mensenmenigte een veelbeoefde tactiek werd voor het plegen van een aanslag in Europese binnensteden, reed op zaterdagavond 10 juni 2017 een onwel geworden man op het Amsterdamse Stationsplein 8 mensen aan. Dit leidde tot veel speculatie over de 'ware toedracht' van deze gebeurtenis.

In het *Tijdschrift voor de Politie* leggen Van Buuren en Sizoo op een heldere wijze uit waarom de tweedeling tussen verward persoon en terrorist bij extreme geweldsincidenten juist de onduidelijkheid kan vergroten (Van Buuren & Sizoo, 2019). Allereerst is de tweedeling veel ‘gelaagder’ dan deze doet voorkomen. Zo sluit een psychische stoornis niet uit dat een persoon zijn daad uitvoert vanuit een terroristisch motief. Ook is de term ‘terrorisme’ ambigu, omdat deze een sterk politieke lading heeft. De term kan zowel betrekking hebben op het bestaan van een achterliggende ideologie bij een daad, als op de maatschappij-ontwrichtende effecten. De vraag of en in hoeverre een psychische stoornis een rol speelt in het radicaliseringsproces voorafgaand aan een aanslag, is vanuit beleidsmatig, preventief oogpunt nuttiger, dan het opplakken van een – vooral strafrechtelijk relevant – label ten tijde van een crisissituatie. De fysieke aanpak van een crisis mag niet ten koste gaan van deze voor de crisisbeheersing contraproductieve maar onvermijdelijke discussie. In beide casus lijkt dit echter geen probleem te zijn geweest voor het bedwingen van de situatie.

4.4.2 *Geloofwaardigheid en publiek vertrouwen*

Een ander belangrijk punt waar crisisbeheerders (en in het bijzonder een burgemeester, officier van justitie en politiewoordvoerder) zich rekenschap van moeten geven, is het gevaar dat gebrekkige, onduidelijke of onjuiste communicatie de eigen geloofwaardigheid kan aantasten. Een geweldsexplosie in een maatschappij waarin het geweldsmonopolie bij de overheid ligt, kan mensen onzeker maken of de overheid nog wel in staat is de veiligheid van haar burgers te waarborgen. De reactie van de overheid op een (mogelijke) aanslag dient dan ook zo helder en daadkrachtig mogelijk te worden gecommuniceerd; de burger moet het gevoel hebben dat de overheid adequaat reageert. Doet zij dat niet, dan liggen grotere conflicten als eigenrichting op de loer, wanneer de aanslag er succesvol toe leidt dat bevolkingsgroepen tegenover elkaar komen te staan. Goede contacten met gemeenschappen in Nederland is daarbij van groot belang om de gemoederen onder controle te houden (zie Van Duin & Eysink Smeets, 2017).

Van Buuren en Sizoo wijzen hierbij op de eerder genoemde tendens dat onder een deel van de bevolking permanente argwaan bestaat over

de ‘officiële lezing’, die erop gericht zou zijn een structurele en succesvolle golf van islamitisch fundamentalistisch geweld, gericht op de ondergang van de vrije Westerse maatschappij, te verhullen.

In het geval van het Haagse incident leidde de vermelding dat de man bekend was wegens ‘verward gedrag’ tot forse kritiek, omdat deze omschrijving in de ogen van een deel van het publiek een terroristisch motief zou uitsluiten. Deze interpretatie van de lezing van autoriteiten leidde tot meer maatschappelijke ongerustheid, omdat deze werd geplaatst binnen de twee uitersten die hierbij volledig met elkaar in tegenspraak leken te zijn. Het gegeven dat op sociale media al beelden circuleerden van een ‘Allahu akbar’ roepende verdachte, paste vloeiend in het frame van een overheid die bezig was een doofpot te creëren.

In het geval van de Amsterdamse steekpartij werd stapsgewijs feitelijke informatie vrijgegeven over de omvang van het incident, waarbij ook duidelijk werd vermeld dat qua motief alle opties nog openlagen. Het NCTV, de sociale media-accounts van de gemeente Amsterdam, het ministerie van Justitie hielden zich gedurende de eerste periode op de vlakte in de informatieverstrekking. Later op de avond werd ook door de gemeente Amsterdam vermeld dat rekening werd gehouden met een terroristisch motief, waarmee de crisiscommunicatie aansloot op logische associaties bij het publiek over deze gebeurtenis.⁷

Framing van crisissituaties is niks nieuws. Maar juist wanneer de roep om (voorbarige) informatie dermate sturend is op een bepaalde uitkomst, dienen bestuurders het hoofd koel te houden en zich rekenschap te geven van het gevaar dat een onhandig geformuleerde verklaring wordt gekaapt om alternatieve lezingen van de gebeurtenis te verspreiden. In een onderzoek van de politie wordt op basis van een media-analyse van de berichtgeving over en de reacties op een vijftal incidenten opgemerkt, dat uitspraken van politie en gemeenten niet altijd dezelfde boodschap lijken uit te dragen (Kuypers, Bouman & Willemsen, 2018). Deze vermeende tegenspraak kan vervolgens een eigen leven gaan leiden op de (sociale) media. De knauw die het vertrouwen

7 Een belangrijk leerpunt dat politieonderzoekers benoemen, is dat het belangrijk is logische associaties die het publiek kan hebben, zoals een terroristisch motief bij een ‘Allahu akbar’ roepende verdachte, serieus te nemen. Feiten die zowel meegaan met als ingaan tegen deze interpretatie van de gebeurtenis, dienen dan ook van goede uitleg te worden voorzien, om te laten zien dat conclusies niet voor niets worden getrokken.

in de (lokale) overheid hierbij kan oplopen, is iets om telkens alert op te blijven. Hoewel men zou kunnen spreken van een zekere ‘gewenning’ in de samenleving aan het feit dat aanslagen kunnen plaatsvinden, doen deze afbreuk aan de veerkracht van de samenleving (Eysink Smeets & Boot, 2017), zeker als deze incidenten door een deel van de bevolking als cumulatief worden ervaren.

Ten slotte bevat de eerder besproken casus in deze jaarboekenreeks over de gijzeling in het NOS-gebouw (2015) een belangrijk terugkerend dilemma dat aansluit bij bovenstaande beschouwing. Onduidelijkheid over de regierol bij (mogelijke) terroristische aanslagen kan leiden tot versnippering en tegenstrijdigheid in de berichtgeving en daarmee bij burgers eventuele onduidelijkheid, angstgevoelens of scepticisme vergroten. Over dit dilemma schrijven Wijkhuijs en Van Duin het volgende:

‘Wel denken wij dat het goed is als – bijvoorbeeld binnen de veiligheidsregio’s en/of politie-eenheden – geagendeerd wordt hoe bij een (dreigende) terroristische aanslag de externe communicatie en voorlichting ter hand te nemen? Het kan geen kwaad deze discussie vooraf eens expliciet met elkaar te voeren. Wie regisseert? Is er een rol voor de regioburgemeester weggelegd? Wanneer stapt de hoofdofficier van justitie naar voren? Zeer waarschijnlijk zal in een onverhoopt geval “naar bevind van zaken” gehandeld (moeten) worden. Dat laat echter onverlet dat een discussie over dit thema het handelen wel degelijk kan versterken.’

De gebeurtenissen die in dit hoofdstuk zijn beschouwd, vonden plaats in grote steden en hadden van meet af aan duidelijk een strafrechtelijke component. Daarom is het logisch dat de crisiscommunicatie voornamelijk via de politie en gemeenten heeft plaatsgevonden. Voor de betrokken overheidsdiensten was relatief snel duidelijk dat het acties van eenlingen betrof en opschaling (naar nationaal niveau) daarom niet nodig was.

4.5 Afronding

In de korte periode direct na het plaatsvinden van een mogelijke ‘kleine’ aanslag, kunnen de hier genoemde leerpunten een handvat bieden om onnodige maatschappelijke onrust te voorkomen, zonder de terechte zorgen van burgers tekort te doen.

Een terroristische aanslag is een ingrijpende gebeurtenis, waar geruststellende woorden al vrij snel kunnen overkomen als het bagateliseren van een terechte angst. De kennis van een burger over de mate waarin hij zelf gevaar loopt, loopt in een crisissituatie doorgaans achter op de bij overheidsinstanties aanwezige kennis over de terreurdreiging. Wanneer het gevaar grotendeels is geweken, maar de informatie die hierop wijst nog niet mag worden gedeeld, dient extra terughoudendheid te worden betracht in het bijsturen van deze angstgevoelens om het verwijt van struisvogelgedrag te vermijden. Dat zorgvuldig onderzoek naar de achtergrond en mogelijke drijfveren van de dader tijd vraagt, wordt door niemand betwist. Het houden van regie in berichtgeving wordt ook versterkt door eerlijk te zijn over vooral wat men nog niet weet. Het beperken van onzekerheid kan ook door het bieden van een handelingsperspectief aan burgers. De schietpartij in de Utrechtse tram is hiervan een duidelijk voorbeeld. In de periode waarin de klopjacht op de dader in volle gang was, werden burgers actief geïnstrueerd zichzelf in veiligheid te brengen en werden scholen gesloten.